

Περιεχόμενα

Λίγα λόγια για τον συγγραφέα	17
Πρόλογος 1ης έκδοσης	18
Σημείωμα στη 2η έκδοση	20
1 ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	21
1.1 Η Περιφερειακή Επιστήμη	21
1.2 Ποιοι ασχολούνται και ποιους αφορά η Περιφερειακή Επιστήμη	24
1.3 Ορισμός της Περιφέρειας	25
1.4 Κριτήρια διάκρισης περιφερειών	28
1.5 Ορισμός της ανάπτυξης	39
1.6 Ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης	48
1.7 Το περιφερειακό πρόβλημα	50
1.8 Τα αίτια των περιφερειακών ανισοτήτων	54
1.9 Λόγοι και μέσα άσκησης περιφερειακής πολιτικής	56
1.10 Συμπεράσματα	64
Ερωτήσεις	65
Βιβλιογραφία κεφαλαίου	66
2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ	69
2.1 Εισαγωγή	69
2.2 Στοιχεία Περιφερειακών Λογαριασμών	70
2.2.1 Ακαθάριστο περιφερειακό προϊόν	70
2.2.2 Καθαρό περιφερειακό προϊόν	71
2.2.3 Περιφερειακό εισόδημα	71
2.2.4 Περιφερειακό διαθέσιμο εισόδημα	72
2.3 Άλλα περιφερειακά μεγέθη	74
2.3.1 Κατά κεφαλή ακαθάριστο εγχώριο ή περιφερειακό προϊόν	74
2.3.2 Η παραγωγικότητα της περιφερειακής οικονομίας	74
2.3.3 Το επίπεδο ευημερίας μιας περιφέρειας	75
2.3.4 Το πραγματικό και το ονομαστικό ΑΕΠ	76
2.4 Οι συναρτήσεις παραγωγής	77
2.4.1 Γενικός ορισμός	77
2.4.2 Καμπύλες ισοπαραγωγής	78
2.4.3 Γραμμικά ομογενείς συναρτήσεις παραγωγής	79
2.4.4 Γραμμική συνάρτηση παραγωγής	80
2.4.5 Συνάρτηση παραγωγής Cobb-Douglas	80
2.4.6 Συνάρτηση παραγωγής σταθερών αναλογιών	82
2.4.7 Συνάρτηση παραγωγής σταθερής ελαστικότητας	83

2.4.8	Υπερλογαριθμικές (translog) συναρτήσεις παραγωγής	83
2.4.9	Αποδόσεις κλίμακας παραγωγής	84
2.4.10	Ο νόμος της φθίνουσας οριακής παραγωγικότητας	87
2.5	Παράγοντες αποτελεσματικότητας επιχειρήσεων	89
2.5.1	Οι οικονομίες ή τα μειονεκτήματα κλίμακας	89
2.5.2	Εξωτερικές οικονομίες	91
2.5.3	Οι οικονομίες συγκέντρωσης	91
2.6	Άλλα ενδιαφέροντα περιφερειακά μεγέθη	94
2.6.1	Μεταβολές του παραγόμενου προϊόντος	94
2.6.2	Μακροοικονομικά χαρακτηριστικά	94
2.6.3	Η ειδίκευση της περιφερειακής οικονομίας	94
2.6.4	Οι δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις	96
2.6.5	Ο βαθμός αστικοποίησης και πυκνότητας πληθυσμού	96
2.6.6	Η «ποιότητα» της παρεχόμενης εργασίας	96
2.6.7	Δημογραφικές μεταβολές	97
2.6.8	Περιβαλλοντικά στοιχεία	97
2.6.9	Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα	97
2.7	Συμπεράσματα	99
	Ερωτήσεις	100
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	100

3 ΠΟΣΟΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

3.1	Εισαγωγή	103
3.2	Μέτρα και δείκτες	106
3.3	Απλά στατιστικά μέτρα	106
3.3.1	Εύρος μεταβολής	106
3.3.2	Λόγος των ακραίων τιμών	107
3.3.3	Απόκλιση των ακραίων τιμών	107
3.3.4	Μέτρα θέσης	107
3.4	Μέτρα διασποράς	125
3.4.1	Μέση απόκλιση	125
3.4.2	Μέση απόκλιση τετραγώνου	125
3.4.3	Διακύμανση	126
3.4.4	Συντελεστής μεταβλητότητας	126
3.4.5	Σταθμισμένος συντελεστής μεταβλητότητας	126
3.5	Μέτρηση των χωρικών συγκεντρώσεων και διαφοροποιήσεων	131
3.5.1	Οι δείκτες τοπικής ειδίκευσης	131
3.5.2	Οι δείκτες χωροταξικής συγκέντρωσης ή εγκατάστασης δραστηριότητας	141
3.5.3	Η κατασκευή της καμπύλης εγκατάστασης	144
3.5.4	Ο δείκτης του Theil	145
3.5.5	Η καμπύλη του Lorenz	149

3.5.6	Ο συντελεστής Gini	153
3.5.7	Ο συντελεστής συγκέντρωσης	155
3.5.8	Ο συντελεστής Florence	155
3.5.9	Ο συντελεστής Gini – Hirschman	156
3.6	Η ανάλυση απόκλισης – συμμετοχής	159
3.6.1	Περιγραφή της μεθόδου	159
3.6.2	Εφαρμογή της μεθόδου	164
3.7	Ο νόμος περιοχών αγοράς του Reilly	168
3.8	Υποδείγματα χωρικής αλληλεξάρτησης	169
3.9	Συμπεράσματα	176
	Ερωτήσεις	177
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	178
4	ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	181
4.1	Γενικά	181
4.2	Δημογραφικές και πληθυσμιακές ανισότητες	183
4.3	Επίπεδο εκπαίδευσης	191
4.4	Περιφερειακή αστικοποίηση	197
4.5	Περιφερειακή και τομεακή κατανομή της παραγωγής	204
4.6	Περιφερειακές ανισότητες στην ευημερία	209
4.7	Παραγωγικός δυναμισμός	213
4.8	Αριθμός δημόσιων υπαλλήλων	219
4.9	Δημόσιες επενδύσεις	221
4.10	Ο εξαγωγικός προσανατολισμός της περιφερειακής οικονομίας	225
4.11	Ορεινές και μειονεκτικές περιοχές	228
4.12	Συμπεράσματα	233
	Ερωτήσεις	235
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	235
5	ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	237
5.1	Γενικά περί Ευρωπαϊκής Ένωσης	237
5.2	Η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι χωρικές ανισότητες	241
5.2.1	Πληθυσμιακά και κοινωνικά χαρακτηριστικά	243
5.2.2	Επίπεδο ευημερίας και βιοτικό επίπεδο	246
5.2.3	Επίπεδο ευημερίας και οικονομικά στοιχεία	250
5.2.4	Απασχόληση – ανεργία	255
5.2.5	Χαρακτηριστικά απασχόλησης – ανεργίας	258
5.2.6	Δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση	261
5.2.7	Δείκτες παραγωγικότητας	263
5.2.8	Έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη	265
5.3	Γεωγραφική κατανομή της ανάπτυξης στην Ευρώπη	269
5.4	Συμπεράσματα	272
	Ερωτήσεις	275
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	275

6	ΘΕΩΡΙΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	277
6.1	Γενικά	277
6.2	Η εμφάνιση των θεωριών περιφερειακής ανάπτυξης	280
6.3	Οι πρώτες θεωρίες (1930-60)	283
6.3.1	Η θεωρία του διαπεριφερειακού εμπορίου	283
6.3.2	Κριτική της θεωρίας του διαπεριφερειακού εμπορίου	288
6.3.3	Η θεωρία της εξαγωγικής βάσης	289
6.3.4	Κριτική της θεωρίας της εξαγωγικής βάσης	290
6.3.5	Μαθηματική ανάλυση του υποδείγματος της εξαγωγικής βάσης	291
6.3.6	Κριτική του υποδείγματος της εξαγωγικής βάσης	297
6.3.7	Υποδείγματα τύπου Harrod - Domar	297
6.3.8	Κριτική του υποδείγματος Harrod - Domar	300
6.3.9	Το νεοκλασικό υπόδειγμα μεγέθυνσης	300
6.3.10	Κριτική του νεοκλασικού υποδείγματος	308
6.3.11	Η θεωρία έλλειψης / αφθονίας πόρων	309
6.3.12	Κριτική της θεωρίας έλλειψης / αφθονίας πόρων	310
6.3.13	Το υπόδειγμα του εκσυγχρονισμού	310
6.3.14	Η θεωρία της τομεακής διάρθρωσης	311
6.3.15	Κριτική της θεωρίας της τομεακής διάρθρωσης	312
6.3.16	Οι δυϊστικές θεωρίες	313
6.3.17	Οι θεωρίες των φαύλων κύκλων	317
6.4	Θεωρίες δεύτερης περιόδου (1960-84)	320
6.4.1	Γενικά	320
6.4.2	Οι θεωρίες των σταδίων ανάπτυξης	321
6.4.3	Θεωρία σωρευτικής αιτιότητας	332
6.4.4	Η θεωρία των πόλων ανάπτυξης	335
6.4.5	Κριτική της θεωρίας των πόλων ανάπτυξης	341
6.5	Οι νεομαρξιστικές θεωρίες	343
6.5.1	Η νεομαρξιστική θεώρηση της ανάπτυξης	343
6.5.2	Τα αίτια της υπανάπτυξης	345
6.5.3	Θεωρίες της εξάρτησης – Μητροπόλεις και δορυφόροι – Κέντρα και περιφέρειες	347
6.5.4	Θεωρίες της άνισης ανταλλαγής	348
6.6	Οι πρόσφατες θεωρίες (1984 και μετά)	349
6.6.1	Γενικά	349
6.6.2	Τα υποδείγματα της ενδογενούς ή τοπικής ανάπτυξης	350
6.6.3	Η θεωρία του Porter	353
6.6.4	Η νέα οικονομική γεωγραφία	357
6.6.5	Κριτική στο υπόδειγμα της νέας οικονομικής γεωγραφίας	366
6.6.6	Άλλες νεότερες προσεγγίσεις	367
6.7	Συμπεράσματα	369
	Ερωτήσεις	371
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	372

7	ΟΤΟΠΟΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	377
7.1	Γενικά	377
7.2	Η θεωρία του Thünen	379
7.3	Η θεωρία Weber – Προσέγγιση του ελάχιστου κόστους	387
7.4	Η προσέγγιση της χωροθετικής αλληλεξάρτησης – Ανάλυση της περιοχής αγοράς	395
7.5	Η προσέγγιση της κεντρικής θέσης του Christaller	405
7.6	Η προσέγγιση της κεντρικής θέσης του Lösch	408
7.7	Συμπεριφορικές προσεγγίσεις	415
7.8	Οικονομίες συγκέντρωσης και χωροθέτηση επιχειρήσεων	418
7.9	Κύκλος ζωής των προϊόντων και χωροθέτηση των επιχειρήσεων	420
7.10	Οι μαρξιστικές προσεγγίσεις	422
7.11	Παράγοντες χωροθέτησης	424
7.12	Πολιτικές προσέκλυσης επιχειρήσεων στους νομούς της Ελλάδας	433
	7.12.1 Περίοδος 1951-1982	433
	7.12.2 Περίοδος 1982-2011	438
	7.12.3 Περίοδος 2011 και μετά	450
	7.12.4 Τα ευρωπαϊκά προγράμματα	458
7.13	Συμπεράσματα	459
	Ερωτήσεις	461
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	461
8	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΙ ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	465
8.1	Γενικά	465
8.2	Η έννοια του πολλαπλασιαστή	466
	8.2.1 Γενική περιγραφή	466
	8.2.2 Η γραφική παράσταση του πολλαπλασιαστή	469
	8.2.3 Ο πολλαπλασιαστής σε πολυπεριφερειακό σύστημα	473
8.3	Ο πολλαπλασιαστής στο υπόδειγμα οικονομικής βάσης	478
8.4	Το γενικό υπόδειγμα εισροών - εκροών	481
	8.4.1 Γενική περιγραφή	481
	8.4.2 Ο πολλαπλασιαστής στο υπόδειγμα εισροών - εκροών	489
	8.4.3 Το πολυπεριφερειακό υπόδειγμα εισροών - εκροών	496
	8.4.4 Ο πολλαπλασιαστής στο πολυπεριφερειακό υπόδειγμα εισροών - εκροών	501
	8.4.5 Κατασκευή του περιφερειακού υποδείγματος	503
8.5	Ανάλυση του πολυπεριφερειακού οικονομετρικού υποδείγματος	508
8.6	Συμπεράσματα	511
	Ερωτήσεις	512
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	512
9	ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	515
9.1	Εισαγωγή	515
9.2	Η καμπύλη ζήτησης και προσφοράς εργασίας	518

9.3	Το υπόδειγμα αγοράς εργασίας	523
9.4	Περιφερειακές αγορές εργασίας	526
9.5	Διαπεριφερειακή μετακίνηση εργασίας	533
9.5.1	Γενικά	533
9.5.2	Διαπεριφερειακή μετακίνηση εργασίας και πραγματικοί μισθοί	536
9.5.3	Ποιότητα ανθρώπινου κεφαλαίου και περιφερειακή μετακίνηση εργασίας	538
9.6	Εργασία και διαπεριφερειακή κινητικότητα κεφαλαίου	540
9.7	Συμπεράσματα	551
	Ερωτήσεις	551
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	552
10	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	555
10.1	Ανάλυση βασικών εννοιών	555
10.1.1	Γενικά περί μετανάστευσης	555
10.1.2	Μορφές μετανάστευσης	557
10.2	Θεωρητικές προσεγγίσεις ερμηνείας της μετανάστευσης	559
10.2.1	Γενικά	559
10.2.2	Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις	561
10.2.3	Οικονομικές θεωρίες	564
10.2.4	Γεωγραφικές θεωρίες	574
10.2.5	Ενοποιημένες προσεγγίσεις	575
10.3	Αίτια και προσδιοριστικοί παράγοντες μεταναστευτικών ροών	576
10.4	Οι μεταναστευτικές ροές στην Ελλάδα	580
10.4.1	Γενικά	580
10.4.2	Η εσωτερική μετανάστευση στην Ελλάδα	581
10.4.3	Η μετανάστευση «από την Ελλάδα» προς άλλες χώρες	583
10.4.4	Η μετανάστευση από άλλες χώρες «προς την Ελλάδα»	586
10.5	Η μετανάστευση στην Ευρώπη	595
10.6	Η μετανάστευση ως παγκόσμιο φαινόμενο	598
10.7	Συμπεράσματα	604
	Ερωτήσεις	605
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	606
11	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	609
11.1	Ανάλυση βασικών εννοιών	609
11.2	Υποδομές και ανάπτυξη	611
11.3	Ο ρόλος των υποδομών στο πλαίσιο των θεωριών Περιφερειακής Ανάπτυξης	614
11.4	Ταξινόμηση των επιδράσεων των υποδομών στην οικονομία	618
11.5	Υποδομές, ενδογενής ανάπτυξη και διάχυση της ανάπτυξης	622
11.6	Τοπικές υποδομές και κοινωνική ευημερία	625
11.7	Προσδιοριστικοί παράγοντες του μεγέθους της συμβολής των υποδομών στην Περιφερειακή Ανάπτυξη	628

11.8	Ποσοτικές αναλύσεις	632
11.9	Η αξιολόγηση των έργων και των υποδομών	633
11.9.1	Γενικά	633
11.9.2	Το πλαίσιο της αξιολόγησης των έργων	636
11.9.3	Τεχνικές αξιολόγησης των έργων	639
11.10	Συμπεράσματα	647
	Ερωτήσεις	649
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	649
12	ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	653
12.1	Γενικές έννοιες	653
12.2	Διακρίσεις φυσικών πόρων	654
12.3	Η αειφόρος ανάπτυξη	655
12.4	Φυσικοί πόροι και οικονομική ανάπτυξη	658
12.5	Φυσικοί πόροι και περιβαλλοντικά προβλήματα	661
12.6	Αρνητική επίδραση της αφθονίας φυσικών πόρων στην ανάπτυξη	663
12.7	Οι κατηγορίες των φυσικών πόρων	667
12.8	Η χωρική κατανομή των φυσικών πόρων στην Ελλάδα	670
12.9	Εμπειρική διερεύνηση της σχέσης φυσικών πόρων και ανάπτυξης στην Ελλάδα	680
12.10	Τουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη	686
12.10.1	Βασικοί ορισμοί	686
12.10.2	Τουρισμός και Περιφερειακή Ανάπτυξη	691
12.10.3	Ανάλυση τουριστικής ελκυστικότητας μιας περιφέρειας	695
12.11	Συμπεράσματα	697
	Ερωτήσεις	699
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	699
13	ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	703
13.1	Γενικά	703
13.2	Τοπική ή ενδογενής ανάπτυξη	705
13.3	Τοπική ανάπτυξη και παραγωγικοί συντελεστές	708
13.4	Καινοτομία και ανάπτυξη	711
13.4.1	Γενικοί ορισμοί	711
13.4.2	Συμπλέγματα επιχειρήσεων (clusters) και καινοτομία	714
13.5	Τεχνολογία και περιφερειακή ανταγωνιστικότητα	718
13.5.1	Τεχνολογία και αύξηση παραγωγής	718
13.5.2	Χωρική διάχυση της τεχνολογίας	725
13.6	Επιχειρηματικότητα και ανάπτυξη	730
13.7	Ανθρώπινο κεφάλαιο και ανάπτυξη	732
13.7.1	Βασικές έννοιες	732
13.7.2	Ενθάρρυνση για συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού	734

13.7.3	Εκπαίδευση, εμπειρία του προσωπικού των επιχειρήσεων και αποδοτικότητα	735
13.8	Συμπεράσματα	738
	Ερωτήσεις	739
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	740
14	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ	743
14.1	Εισαγωγή	743
14.2	Στατιστικές αναλύσεις	745
14.2.1	Ανάλυση βασικών εννοιών	745
14.2.2	Συσχέτιση	749
14.2.3	Πολλαπλή Γραμμική Παλινδρόμηση	750
14.2.4	Διωνυμική Λογιστική Παλινδρόμηση	752
14.2.5	Πολλαπλή ή Πολυωνυμική Λογιστική Παλινδρόμηση	754
14.2.6	Ανάλυση Tobit	755
14.2.7	Παραγοντική Ανάλυση	756
14.2.8	Ανάλυση των Κύριων Συνιστωσών	757
14.2.9	Ανάλυση της Κανονικής Συσχέτισης	758
14.2.10	Ανάλυση σε Συστάδες	758
14.2.11	Ταυτόχρονη Ανάλυση Παλινδρόμησης ή Ανάλυση συνισχυουσών εξισώσεων	760
14.2.12	Γεωγραφικά Σταθμισμένη Παλινδρόμηση	761
14.3	H Data Envelopment Analysis (DEA)	763
14.3.1	Η τεχνική της συγκριτικής αξιολόγησης	763
14.3.2	H Data Envelopment Analysis	765
14.3.3	Η χρήση της DEA στην Περιφερειακή Ανάλυση	774
14.4	Η ανάλυση εισροών - εκροών	778
14.5	Η ανάλυση SWOT	787
14.6	Ανάλυση κόστους - οφέλους	793
14.6.1	Γενικά	793
14.6.2	Αξιολόγηση έργων και επενδύσεων	794
14.6.3	Σύγκριση κόστους και ωφελειών των επενδύσεων	797
14.7	Συμπεράσματα	799
	Ερωτήσεις	800
	Βιβλιογραφία κεφαλαίου	800